

CATHARINA INGELMAN-SUNDBERG

FUNDERINGAR KRING RESTERNA AV OSTINDIEFARAREN "GÖTHEBORG"

Ostindiefararen "Götheborg" kan med rätta kallas det bortglömda vraket inom svensk marinarkeologi. Allmänt har de som känt till fartyget menat att det inte finns någonting kvar av skeppet och därmed har saken fått bero.

Personligen har jag länge fascinerats av vraket och en fråga som jag länge velat ha svar på är hur mycket som trots allt kan tänkas finnas kvar av skeppet i botten-slammet, och hur mycket man skulle kunna få fram vid en modern marinarkeologisk undersökning.

Hösten 1984 beslöt jag att titta lite närmare på saken. Bland arkivalierna på Sjöfartsmuseet i Göteborg fann jag att katastrofen och dykningarna på 1700-talet var relativt väldokumenterade, liksom några bärgningar på 1800- och 1900-talet - men vad hade egentligen hänt utöver detta? Efterforskningar bland tungdykare och sportdykare i Göteborg gav klint resultat. Så beslöt jag att sammanställa uppgifterna om skeppet och förlisningen till en artikel och på det sättet kanske få upp intresset för vraket. Och glädjande nog har äntligen saker och ting börjat hända kring den gamla ostindiefararen. Tack vare Marinarkeologiska Sällskapet i Göteborg, MASG, och stötta och hjälp från Sjöfartsmuseet håller nu en undersökning av vraket som bäst på och planeras. Det kan med lite tur bli till ett av de intressantare marinarkeologiska projekten i landet.

"Götheborg" är den enda svenska ostindiefararen i Sverige som sjunkit i Svenska Ostindiska Kompaniets tjänst. Hon är dessutom en av de få hemvändande ostindiefararna som hittats överhuvudtaget.

De flesta holländska ostindiefarare som lokaliserats från 1600- och 1700-talet lite varstans i världen har varit på väg till Fjärran Östern och i stället för värdefull last från Ostindien har skeppen innehållit betalningsmedel - i allmänhet ett dussintal kistor fulla med

silvermynt - och varor som holländarna ute i kolonierna beställde från Europa.

"Götheborg" är ett unikt vrakfynd i Sverige. Det är dock inget helt skepp och endast delar av vraket ligger gömt i bottenlagren. Dessutom skall ett okänt antal sprängningar ha ägt rum i eller i närheten av vraket.

Efter en tids efterforskningar och förfrågningar bland gamla tungdykare i Göteborg hösten -84 kunde jag dock bara konkret belägga en sprängning, den som en dykare utförde för att få plats med den nuvarande fyren på Hunnebådan i inloppet till hamnen. Dykaren lär ha blivit mycket förvånad, berättade en av hans gamla dykarkompanjoner, när han plötsligt fick upp en massa krossat porslin.

Vidare ska möjligtvis ytterligare någon sprängning ägt rum på vraket någon gång på 50-talet och en del av porslinet hamnat som kakel i ett hus i västsverige.

Hur många fler dykningar som förekommit på skeppet innan Marinarkeologiska Sällskapet i Göteborg återfann vraket är osäkert. Kanske trots allt inte så många eftersom oceangående fartyg svischar om öronen på en och en dykning på platsen fordrar både båt och viss utrustning.

Om antalet skattsökningsdykningar på vraket varit få kan man hoppas på att den del av vraket som sjönk ner i bottenslammet efter förlisningen fortfarande ligger kvar relativt oskadd idag.

Erfarenheter från bland annat vrak längs norska västkusten där de yttre omständigheterna är ungefär liknande de på västkusten, visar att trä och annat organiskt material som sjunkit ned i bottenslammet är mycket välbevarat. Dessutom tenderar material från de övre däcksutrymmena falla nedåt varefter skeppsmasken drar fram och förvånansvärt mycket fyndmaterial brukar finnas bevarat i bottensedimenten och i den del av vraken som finns kvar.

Marinarkeologi i västsverige kan med andra ord vara minst lika intressant som i Östersjön, något som man dock tidigare inte riktigt verkar ha insett fullt ut bland sportdykare i västsverige.

Det som är avgörande kring diskussionen om hur mycket som kan finnas kvar av "Götheborg" är framförallt följande

faktorer:

a/ Hur högt upp på klippan hamnade hon vid själva grundstötningen

b/ Hur djupa är bottensedimenten kring vrakplatsen

c/ Hur mycket har bärgats från vraket

Frågorna a och c är svårt att säga något om med någon större säkerhet. Frågeställningen b bör däremot inte vara svår att ge svar på. Det är mycket troligt att skeppet av sin egen tyngd och i kombination med strömmar, väder och vind arbetat sig nedåt i slammet tills berget och moränen tog emot. Det betyder att den del av skeppet som försvann i bottenslammet finns kvar än idag inklusive mycket av det material som fanns på övre däck och inte bärgades efter förlisningen, togs upp vid dykningarna på 1800-talet och i början på 1900-talet eller försvann i någon av sprängningarna på 1950-talet.

Förutsättningarna för en marinarkeologisk undersökning och utgrävning kan alltså vara goda och hurpass lovande en utgrävning av "Götheborg" kan vara är bara en tidsfråga innan vi vet. En sondering av bottensedimenten i och kring vraket samt en testutgrävning i vrakets för och akterparti är på gång nu i vår. Och efter de undersökningarna kan man också se om de optimistiska funderingarna efter genomgången av dokumenten i arkiven också har stöd i praktiken.

